

Zakkar Antónia

A Vásáry-ügy interpretációja a Debreczen lapszámain keresztül

„Az ilyen világban indul meg a kegyetlen harc az ember és ember, a nemzet és nemzet, a faj és faj között. Kevesek urrá, hatalmassá lesznek a világ és sokak felett. A sokak pedig a nyomorúság és szenvedés poklába süllyednek, ahol csak az életösztön vad korbácsolása hajítja őket, amely az emberből kiűzi az embert.”¹

Az 1930-as években Debreczenben különösen élénk és sokszínű sajtóélet bontakozott ki, amely a város kulturális és politikai életének meghatározó részévé vált. A baloldali szellemiséget képviselő sajtóorgánumok közé tartozott a *Debreceni Független Újság*, míg a jobboldali radikális nézetek támogatói a *Hajdúföld* című lapot forgathatták. A város sajtóéletében kiemelkedő szerepet töltött be a *Debreczen*, amelynek tulajdonosa Szigethy Gyula, főszerkesztője Pálffy József volt.² Ez az újság a konzervatív irányzat kiemelkedő képviselője volt, és – népszerűségét tekintve – egyben Debreczen vezető politikai napilapjának számított. Az újság jellegét elsődlegesen a helyi politikai-közületi események és azok értékelése határozta meg, s közülük is kiemelkedett Vásáry István esete, amely élénk vitákat generált a helyi sajtóban.³ A vonatkozó lapszámok tanulmányozása lehetőséget nyújt arra, hogy lépésről lépésre követhessük a városban zajló eseményeket, valamint a különböző politikai és társadalmi álláspontok ütközését. Az események részletesebb megértését nagyban segíti a *Debreczen* című lap főszerkesztőjének, Pálffy Józsefnek a gyűjteménye, amely tágabb értelemben is értékes forrás a korszak helyi közéletének feltárásához. A sajtóban megjelent írások és Pálffy gyűjteményének összevetésével átfogó képet kaphatunk arról, hogy a Debreczen politikai állásfoglalása miként nyilvánult meg a városban zajló események kapcsán.⁴

A Vásáry család a legrégebbi debreceni cívis birtokosok közé tartozott, meghatározó tagjaik generációkon keresztül kiemelkedő szerepet játszottak a város életében. Vásáry István 1909-ben kezdte pályafutását a debreceni önkormányzatnál, és 1914-től tanácsnokként folytatta munkáját, amely során két évtizeden át aktívan közreműködött a város vezetésében. Az első világháború végéig Vásáry a közigazgatás irányítását látta el, miközben tevékenysége a város stabil működésének fenntartására összpontosult, a forradalom és az azt követő román megszállás időszakában Debreczen tényleges vezetőjeként

¹ Vásáry István beszéde. Debreczen, 1935. augusztus 27.

² Pálffy József neve a levéltári dokumentumokban több helyesírással is feltűnik: Pálfi/Pálfy/Pálffy, jelen esetben egységesen a Pálffy vezetéknevet használjuk.

³ Az 1930-as évek közepére, a Gömbös-kormány időszakában nehezebbé vált a lap helyzete, hiszen már távolról sem élvezhette az állami sajtópolitika támogatását, vagy csak lojális hozzáállását. A Vásáry elleni küzdelemben vezető szerepet játszott a *Hajdúföld* szerkesztője, Kolosváry-Borcsa Mihály, aki egyúttal a *Debreceni Újságíró Egylet* elnöki tisztét is betöltötte. DEENK Kt. Ms 11/1:8 44. 70.

⁴ A *Debreceni Egyetem* sajtótörténeti anyagának különösen értékes része Pálffy József irathagyatéka, azon belül is szakmai munkásságának és a város sajtóéletének a leírása. Pálffy munkái nagy körültekintéssel készültek: nem csupán emlékeztetere hagyatkozott, hanem felhasználta a régi újságokat, korábbi feljegyzéseit és birtokában lévő egykorú dokumentumokat, amelyeket mellékletként csatolt kéziratához. Írásai így megbízható és pontos képet nyújtanak az általa feldolgozott hírlapokról és személyekről, valamint átfogó betekintést kínálnak az általa ismert sajtóviszonyokba. Korompai 1979. 74., Bényei 2007.

működött. Ekkor kiemelt figyelmet fordított a város autonómiájának megőrzésére, a lakosság védelmére, valamint az alapvető életfeltételek biztosítására. Helyi karrierje kiteljesedését jelentette, hogy – a bethleni kormánypolitika aktív támogatójaként – 1925-ben polgármester-helyettes, 1928-ban pedig polgármester lett.⁵

Debrecenben az 1934-es év a várospolitikai harcoktól volt hangos. Gömbös miniszterelnöki megbízatása után látszólag kiegyezett Bethlen Istvánnal, miközben eleinte burkoltan, majd egyre nyíltabban próbálta őt és híveit hatalmi pozícióikból kiszorítani.⁶ Ezzel Debrecenben is megkezdődött a radikális jobboldal előretörése, melynek egyik kulcsfontosságú momentumaként Kolosváry-Borcsa Mihály kinevezése volt a Nemzeti Egyeség Pártja helyi főtitkárává, aki emellett megőrizte főszerkesztői posztját is a Hajdúföld élén, amely a fajvédő eszmék helyi terjesztésében meghatározó szerepet játszott. Kolosváry-Borcsa és köre volt az első, amely lejárató kampányokat indított Vásáry István ellen. Ők ösztönözték Bíró Gyula nyomdászt arra, hogy rágalmazó röpiratokat készítsen, melyeket zsarolási eszközként kívántak felhasználni Vásáry ellen. Vásáry azonban nem engedett a fenyegetéseknek, és haladéktalanul feljelentést tett a belügyminiszternél rágalmazás vádjával. Bíró Gyula rövidesen beismerte, hogy a szóban forgó röplapok előállítását a Nemzeti Liga tagjainak anyagi támogatásával finanszírozta. Bíró rágalmazásért 1 hónapi fogházra, zsarolásért pedig 150 pengő pénzbüntetésre ítélték. Kolosváry és társai elsősorban az általuk vélt vagy valós sérelmek megtorlása érdekében indították meg akciójukat, ugyanakkor számos követőjük csatlakozását a politikai és társadalmi ambíciók motiválták.⁷ A kibontakozó politikai küzdelem meghatározó szereplőjévé vált a Keresztény Nemzeti Liga helyi szerve is, amelynek legfőbb támogatója Vay László főispán volt.⁸ Mivel a kormány nem rendelkezett jogkörrel a vidéki törvényhatóságok tisztviselőinek közvetlen leváltására, a legkülönbözőbb módszerekkel próbálta elérni, hogy az általa nemkívánatosnak tartott személyeket fokozatosan eltávolítsa a hivatalukból.⁹ Ezek a változások indították meg azt a hadjáratot, amely Vásáry István, Debrecen polgármestere ellen zajlott. Az események viszonylag hamar jelentős visszhangot keltettek, így nemcsak a városi, hanem az országos sajtóorgánumok is napi rendszerességgel foglalkoztak az ügygel.

Április 12-én a belügyminiszter, Keresztes-Fischer Ferenc fegyelmi vizsgálatot rendelt el egy ohati gazdaságnak adott haszonbértartozási kedvezmény ügyében, s a gazdaság bérlői Vásáry István édesanyja és testvérei voltak. A Vásáry család a törlesztési kedvezmény kérelmét azzal indokolta, hogy a bérlők korábban még nem részesültek haszonbérleti kedvezményekben, de ezt a miniszter szándékos félrevezetésnek nevezte. Fontos tényező azonban, hogy a bérleti szerződést akkor kötötték, amikor Vásáry István még nem volt polgármester, bár már tagja volt a városi tanácsnak. Polgármesterré

⁵ Veress 1999. 15–17.

⁶ Ennek hátterére nézve: Vonyó 2018.

⁷ Veress 1999. 63–68.; DEENK Kt. Ms 11/1:8 44.

⁸ Vay Lászlót 1932 februárjában a Károlyi-kormány nevezte ki főispánná, ő azonban hamarosan kapcsolatba került Gömbös helyi támogatóival, akikkel megállapodott, hogy a Bethlen–Gömbös politikai konfliktusban Gömbös oldalára áll, és Vásáry István ellen lép fel. 1933 őszén Vay kezdte meg a Vásáry elleni támadások előkészítését névtelen levelek és feljelentések útján, amelyek a későbbi eljárás alapjául szolgáltak. Vay nemcsak az eljárás adatait szolgáltatta, hanem tájékoztatókat is készített a miniszteri vizsgálóbiztosok számára, amelyekben a Vásáry család bérleti ügyeit igazságtalan és jogsértő különleges kedvezményekként tüntette fel, szándékosan torzítva a tényeket. Veress 1999. 68–70.

⁹ Püski 2006. 197.

választása előtt a vezető városatyák gondosan utánajártak, hogy akadályt képez-e Vásáry jelöltetése ellen, hogy testvérei és anyja a város egyes területeinek bérlői, de az akkori belügyminiszter válasza szerint régebbi szerződések nem képezhetnek akadályt ilyen ügyben.¹⁰

A fegyelmi vizsgálatot kezdetben a főjegyző, Zöld József ellen indították el, az ő kézjegye szerepelt ugyanis azon a dokumentumon, amelyen a közgyűlés 1933. július 26-án megengedte a Vásáry testvéreknek, hogy a több, mint 115 ezer pengős tartozásukat 5 évre elosztva, egyenlő részletekben, kamatmentesen, búzában törlesszék.¹¹ Hamar kiderült, hogy a Vásáry család ellen indított eljárás mögött egy Kovács József nevű fiktív személy állt, lakcíme ugyanis nem volt megjelölve, valamint az egész eljárás során egyszer sem hallgatták ki. Pálffy szerint nem kizárt, hogy az illető maga báró Vay egyik gazdasági alkalmazottja volt.¹² A belügyminiszter április 23-án a közelmúltban előfordult visszaélésekre utalva a városi vezetés eljárását „a gondos előrelátás és célirányos gazdálkodás következményei szempontjából joggal kifogásolhatónak és aggodalomra okot adónak” állította.¹³ A Debreczen habozás nélkül, azonnal kiállt Vásáry mellett, a következő szavakkal: „Vásáry István puritánsága, abszolút becsületessége, hivatali korrektsége, a vagyonkezelésben tapasztalt hozzájárhatatlansága közismert és megcáfolhatatlan tény, de az eddigi suttygó vádaskodás és pletyka ellen védekezési alapot nem találhatott, míg a most elrendelt hivatalos vizsgálat meg fogja győzni a felettes fórumokat is, hogy Vásáry István polgármester és értékes munkatársai [...] minden tekintetben hivatásuk magaslatán állnak, a város ügyeit tiszta kézzel vezetik, önző anyagi érdekek még az árnyéka sem tapadhat hozzájuk.”¹⁴ A Debreczen a város nevében szólította fel a belügyminisztert, hogy minél gyorsabban és részletekre kiterjedően folytassa le a vizsgálatot. A lap munkatársai amellett, hogy mellszélességgel kiálltak Vásáry mellett, a vizsgálat néhány indítéka után külön is nyomozást indítottak, s a vádakát részletes és alátámasztott érvekkel cáfolták meg.¹⁵ Azt elismerték, hogy a hátralék rendezésére engedményeket kaptak a családtagok, a polgármester azonban – elmondása szerint – egyetlen bizottsági tárgyaláson sem vett részt, amelyen ezt az esetet tárgyalták. A várost károsodás nem érte az engedményekből adódóan, s nem kivételes eset, hogy egy bérlő támogatást igényelt a város vezetésétől.¹⁶ A Debreczen közölte Keresztes-Fischer miniszter leiratát, valamint Vásáry Józsefnek,¹⁷ az ohati birtok egyik vezetőjének véleményét is: „[...] kaptunk ugyan látszólagos engedményeket, azonban mindenkor miniszteri jóváhagyással. Ezek az engedmények azonban csak látszólagosak voltak [...] Az elrendelt vizsgálat mindent tisztázni fog.”¹⁸ Időközben közel 30 vállalat és intézmény vizsgálatát kezdték meg a különböző külső szakértők, belügyminisztériumi államtitkárok és más főhatóságok tisztviselői. A vizsgá-

¹⁰ DEENK Kt. Ms 11/1:8 44. 65.

¹¹ Köztudott volt, hogy ezekben az években több gazda és bérlő is tönkrement az alacsony termésárak és a rossz terméseredmények miatt. DEENK Kt. Ms 11/1:8 44. 65.

¹² DEENK Kt. Ms 11/1:8 44. 46.

¹³ Az eljárás alapját az 1927: V. tc. 48. § szolgálta. Debreczen, 1934. április 24. 1–3.

¹⁴ Debreczen, 1934. április 24. 1–3.

¹⁵ A vád leiratában szerepel továbbá a fogyasztási adó és vigalmi adó körüli visszaélések vádja is. Mindkét esetben megcáfolták a vádakát a polgármester ellen, aki már az első pillanatban elutasította az adócsalás körüli esetek eltussolását. Így a lap szerint Vásáry pusztán egy lejárató kampány áldozata, amit becsületvédelmi törvény hiányában kénytelen tűrni.

¹⁶ Debreczen, 1934. április 24. 1–3.

¹⁷ Vásáry József Vásáry István testvére volt, az ő tulajdonában volt az ohati birtok.

¹⁸ Debreczen, 1934. április 24. 1–3.

lat vezetői Tatich Árpád államtitkár és Janda Béla miniszteri tanácsos voltak, a tagok között jelen voltak még: Hódy Sándor, Cserzy István számvevőszéki tanácsosok, akik a vizsgálat folyamán osztályvezető jelenlétében vizsgálták felül a könyveket. A bérleti szerződéseket a Földművelésügyi Minisztérium később érkező munkatársa ellenőrizte.¹⁹

„*A debreceni közvélemény Vásáry polgármester mellett*” címmel jelent meg a Debreczen április 24-i száma, ahol nemcsak a lap egésze állt ki Vásáry mellett, de tudósítottak arról is, hogy a város is egy emberként áll a polgármester mellett. Báró Vay László főispán ígéretet tett, hogy a polgármester ellen zajló vádak nem fognak személyes hajszává fajulni, hanem pusztán a városgazdálkodási kérdések tisztázását szolgálják. Az április 26-ai kormánypárti gyűlésen a bizottság többségi csoportja bizalmat nyilvánított Vásáry polgármesternek, és a főispán is több ízben utalt arra, hogy a város vezetői közül senki sincsen vádolva.²⁰ A város lakosságának széles rétegei élénk figyelemmel kísérték az ügy alakulását, melynek részletei a kiszivárgott információk és a szó szerint idézett hivatalos leiratok révén váltak széles körben ismertté.²¹ Az ígéretek ellenére az érdeklődők már a kezdetektől sejtették, hogy nem a megszokott rutinvizsgálat kezdődött el. Míg a Debreczen Vásáry mellett kampányolt, addig a Debreceni Újság-Hajdúföld cikkeiben támadó jellegű írások jelentek meg a város vezetősége ellen. Az ellenzéki, baloldali lap, a Debreceni Független Újság pedig a belügyminiszter indíttatásait vetette fel, feltéve a kérdést, vajon mi váltotta ki a nagy fordulatot, miszerint a korábban rendben lévő ügyeket most veszélyesnek tartották.

Pár nappal később összehívták a közgyűlést, amelyről a Debreczen ezzel a címmel tudósított: „*Nagy izgalom, megújuló viharok a városi közgyűlésen.*” Az ominózus írást idézve, báró Vay főispán ünnepi megnyitó beszédet tartott, amelyben elmondta: „*Nincs szó Debrecen elleni akcióról ... Ellenkezőleg, itt Debrecen város minden vonatkozásában való megvédéséről van szó ... A magyar embernek a magyar emberrel szemben bizalommal kell viseltetnie és ezt tőle mindaddig amíg az ellenkezőről meg nem győződött, megvonni nem lehet.*”²² A közgyűlés első felszólalója, Magoss György szerint korábbi polgármesteri pályafutása alatt, bár ellene is többször tartottak vizsgálatot, ez mégsem hasonlítható össze ezzel. Szerinte nemcsak a városi vezetés, de az egész város lejáratozó kampány áldozata lett, „*olyan színben lett feltüntetve az ország közvéleménye előtt, mintha itt minden erkölcsi rothadásban volna, erkölcsi fertőben leledzene [...] Ezt az állapotot nekünk tiltakozás nélkül tünnünk nem lehet és arra kell törekednünk [...] hogy ez a téves felfogás Debrecen város erkölcsi közéletéből eltűnjék.*”²³ Hegymegi Kiss Pál²⁴ Vásáry ellenfeleit bírálta, akik nem nyíltan álltak szembe a polgármesterrel, hanem elbújva, magukat nem vállalva. Beismerte, korábban ő maga is sokszor került összetűzésbe a polgármesterrel, ám ezeket a konfliktusokat mindig tisztességesen rendezték.

¹⁹ Uo.

²⁰ Debreczen, 1934. április 25. 1.

²¹ Nemcsak a debreceniek, de az egész ország nyomon követte az eseményeket, az ügygel több országos lap is foglalkozott. A Gömbös által indított *Függetlenség, ehvadult és megtisztítandó dzsungelnek*” nevezte a várost. Az említett cikket tartalmazó lapszámot egyébként ingyen osztogatták a Hajdúföld mellékleteként. Veress 1999. 58.

²² Debreczen, 1934. április 28. 1–2.

²³ Debreczen, 1934. április 29. 2.

²⁴ Hegymegi Kiss Pál ekkoriban a helyi ellenzék és a Független Kisgazdapárt egyik prominens tagja, vezető országgyűlési képviselője volt. Ezzel a véleménynyilvánítással gyakorlatilag a helyi baloldal is Vásáry mellé állt. Veress 1999. 60.

Baltazár püspök²⁵ aggodalmát fejezte ki, hiszen a vizsgálat veszélyezteti Debrecen békéjét, pedig „igazi kormányzás csak szabadok felett lehet, mivel a szolgák felett nem büszkeség, hanem csúfság az uralkodás [...]”.²⁶ A közgyűlés a kisgyűlés javaslatának elfogadásával ért véget, melyben tudomásul vették a belügyminiszter rendelkezéseit, ám továbbra is nyugtalanságukat fejezték ki a jobboldali radikális csoportok erőszakos törekvései miatt. Bár Vásáry pozíciójában megmaradt, a város két táborra oszlott. Egyfelől a főispán elfogult fellépését demonstrációs gyűlések követték a város több pontján, másfelől a főispánt több városrészi körzet képviselője is személyesen látogatta meg, és biztosította bizalmáról és támogatásáról: „a körzetek egytől egyig a legteljesebb bizalommal és szeretettel ragaszkodnak báró Vay László főispánhoz.”²⁷

Vásáry védelmére, Baltazár kezdeményezésével, április 30-án a városháza tanácstermében megalakult a Debreceni Városi Szövetség, amelynek létszáma nagyjából 40-50 főre tehető.²⁸ Fő céljuk továbbra is a város autonómiájának megőrzése volt. „A szövetség szévesen lát soraiban akármelyik politikai párthoz tartozó egyént, ki a város érdekeit nézi” – mondta Baltazár püspök. A másik kezdeményező Hegymegi Kiss Pál volt, aki a szabad meggyőződés és véleménynyilvánítás jogát emelte ki az eset kapcsán. Dr. Fényes Jenő ügyvéd szerint pedig az kell, hogy: „Vásáry István, aki méltó a bizalomra és arra, hogy a város ügyeit intézze, Istenadta tehetségével szárnyaljon felfelé.”²⁹ A szövetség létszáma napról napra növekedett annak ellenére, hogy sokan az államtól függő helyzetük miatt csak csendben jelezték támogatásukat.³⁰ „A bomlást csak úgy lehet elkerülni, ha itt Debrecenben is a nemzeti egység igazi nemzeti egység lesz, s megszűnik a szélsőjobb oldali elemek egyeduralkodása a párt életében.” – írta a Debreczen.³¹ A szövetség kezdeményezésére május 25-én és 28-án rendkívüli közgyűlést hívtak össze, melyet „városi lefolyású közgyűlésnek” jósoltak meg.³² A kezdeti nehézségek után a rendkívüli városi gyűlés mégis nyugodtabb légkörben fejeződött be, Vásáry a felmerülő visszaélésekről egyenként nyilatkozott, és rámutatott arra, hogy amikor a szükség megkívánta, gondoskodott a megtorlásról és erélyesen üldözte a visszaéléseket.³³ A polgármester kiemelte, hogy mivel folyamatban lévő vizsgálatról van szó, korlátozva van abban, hogy valamennyi kérdésben kifejtse véleményét.³⁴ A közgyűlés végül a polgármester és több társa felfüggesztését elrendelő miniszteri leirat elfogadásával zárult.³⁵

Végeredményben Vásáry István ellen 23 vádpont alapján indult eljárás, amelyek középpontjában többek között az állt, hogy Vásáry István mindeddig nem követelte meg családtagjaitól a bérleti szerződésben előírt egy évi haszonbér összegének megfelelő biztosíték készpénzben, értékpapírban vagy jelzálog formájában történő letételt. To-

²⁵ Baltazár püspök maga is rokonságban állt a Vásáry családdal, Vásáry István testvérének felesége ugyanis Baltazár-leány volt. DEENK Kt. Ms 11/1:8 44. 64.

²⁶ Debreczen, 1934. április 29. 2.

²⁷ Debreczen, 1934. május 5., 9., 10.

²⁸ DEENK Kt. Ms 11/1:8 44. 65.

²⁹ Uo.

³⁰ Veress 1999. 78.

³¹ Debreczen, 1934. május 1. 2.

³² Debreczen, 1934. május 24. 3.

³³ Debreczen, 1934. május 29. 1–2.

³⁴ Veress 1999. 80.

³⁵ A vizsgálat alapját az 1929. évi XXX. tc. 78. § első bekezdése, míg Vásáry István felfüggesztését ugyan-ezen tc. 80. § 1. bekezdése szolgálta. Debreczen, 1934. augusztus 25. 1–6.

vább a bérlőknek jelentős vagyoni kedvezményeket adott annak tudatában, hogy az ingatlanok jelzáloggal terheltek, 1929 és 1932 között különféle kedvezményeket és fizetési haladékokat biztosított családtagjai számára, végül a város tulajdonában lévő gépjárművekből származó használt motorolajat térítés nélkül testvéreinek adta át. 1933. szeptember 29-én pedig azt állította, hogy a testvérei és édesanyja bérleti ügyeibe soha, semmilyen módon, sem közvetve, sem közvetlenül nem avatkozott be. Azonban utóbbi állításai nem bizonyultak valósak: 1929-ben például elnökkölt a hozzátartozóinak újabb fizetési haladékot engedélyező tanácsülésen, valamint az adósság elengedése iránti kérvényen az ő kézjegye szerepelt.³⁶ Nemcsak a polgármester, de több városi vezető ellen is eljárás indult szabálytalanságok és mulasztások miatt,³⁷ Vásáryt pedig azonnali hatállyal felfüggesztették, azzal indokolva, hogy: „*további működésével a városnak helyrehozhatatlan károkat okozna.*”³⁸ Vásáry a belügyminisztérium döntését augusztus 24-én közölte tisztviselőtársaival, majd átadta hivatalát a főispán által megbízott Vargha Elemérnek.³⁹

A belügyminiszter rendeletét augusztus 25-én közölte a Debreczen, s továbbra is Vásáry mellett állt ki, bár a bevezető mondatokban még óvatosabb megfogalmazást használt: „*mi ebben a kérdésben állást foglalni nehezen tudnánk, merthízen azon tisztviselők, kik ellen az eljárás megindult, nyilatkozatot a dolog természeténél fogva nem adhatnak [...] bármiféle előzetes állásfoglalás bizonyos egyoldalúság látszatával bírna.*”⁴⁰ Később azonban már határozottabban fogalmaztak: a polgármester törvényes intézkedésekkel védte az egész mezőgazdasággal foglalkozó lakosságot, ebbe tartoztak bele a szorgalmukról és szakszerű gazdálkodásukról híres Vásáry testvérek. Kiemelték továbbá, hogy a város vezetőinek tisztességéhez és egyéni integritásához szó sem férhet.⁴¹ A lap ezután részletesen közölte, hogy mely tisztviselők, és milyen vádpontok alapján kerültek vizsgálat alá. Augusztus 28-ára újabb közgyűlést hívtak össze, melynek napirendjén szerepelt a belügyminiszteri leirat, amit nemcsak a debreceni, de a fővárosi közelet is nagy figyelemmel követett.⁴² Elterjedt a hír, miszerint a belügyminiszter nemcsak felfüggeszti, hanem egyenesen felszólítja a nyugdíjba vonulásra is.⁴³

Másnap számolt be a Debreczen a rendkívüli közgyűlésről, benne báró Vay főispánnak a vizsgálattal kapcsolatos nyilatkozatáról: „*a vagyonadó és a fogyasztási adó körül szabálytalanságok történtek egy része bírói eljárás tárgyát képezi [...] Mindenkor a legtárgyilagosanban*

³⁶ Veress 1999. 82–83.

³⁷ Zöld József főjegyzővel szemben az alábbi kifogásokat fogalmazták meg: a Homokkert utcai villamosvasút építése során szabálytalan eljárást tanúsított, és elmulasztotta érvényesíteni a város szerződésből fakadó jogait. Dr. Miszti Károly főügyész az általa indított perek esetében a város nevében költségként mintegy 800 alkalommal a város terhére összesen körülbelül 43.000 pengőt számolt el. Továbbá dr. Veress Géza tanácsnok elhallgatta, hogy a kimutatások szerint a számvevőség számláján tőketartozás mutatkozott. Veress 1999. 84–85.

³⁸ Veress 1999. 85.

³⁹ „*Az 1934. évi május hó 23-án 128.045- 1934 B.M. szám alatt kiadott rendelettel [...] a következőről értesítem a város Községét: A megírt vizsgálat során megállapítást nyert, hogy a város költségvetési kezelésében mintegy 3 millió pengő hiány mutatkozik.*” Debreczen, 1934. augusztus 25. 1–6.

⁴⁰ Debreczen, 1934. augusztus 25. 1–6.

⁴¹ Uo.

⁴² A közgyűlést óriási érdeklődés kísérte, a karzatra szóló jegyekért szinte megostromolták a jegyirodákat. Vásáry híveinek egy része a támogatás kifejezése céljából felvonulást akart szervezni, azonban ezt maga Vásáry állította le azzal az indokkal, hogy ne kerüljön utcára a városházi ügy. Debreczen, 1934. augusztus 28. 1–2.

⁴³ Debreczen, 1934. augusztus 26. 1.

*kívánok eljárni arra törekedve, hogy a város közönsége körében a legteljesebb harmónia uralkodjék.*⁴⁴ A főispán mellett beszédet mondott még többek között Baltazár Dezső püspök, Rugonfalvi Kiss István történész professzor és Hegymegi Kiss Pál is. Pálffy szerint egy adott jelre Hegymegi felugrott helyéről, szélesre tárta az ajtót, és belépett rajta a felfüggesztett polgármester. Vásáryt a baloldaltól óriási éljenzés fogadta, majd közösen énekelni kezdték a Himnusz.⁴⁵ Hegymegi úgy nyilatkozott, hogy Vásáryt a halálba akarják kergetni, melyet a sajtó közvetít, s ha ez így folytatódik, embergyilkosság ellen fog vádat emelni.⁴⁶ A beszédek után a szavazás következett, ahol csak a csekély többség, a jelenlévő 159 főből 73 szavazott a hivatalos javaslat mellett, ezzel megosztva, de elfogadva a miniszteri leiratot.⁴⁷ Közben nemcsak a debreceni lapok (kiemelten a Debreczen), de a főváros sajtóorgánumai is egymás után foglaltak állást Vásáry polgármester mellett. A Pesti Hírlap, Az Est és a Magyarország is vezető helyen fűzött megjegyzéseket a történetekhez. Általában a legteljesebb elismeréssel szóltak Vásáry polgármester kimagasló egyéniségéről, értékeiről, és kiemelték, hogy a város számos kulturális és egyéb irányú emelkedését az ő nevéhez köthetik.⁴⁸

Ekkor vált igazán nyilvánvalóvá a fajvédő csoportok valós szándéka. Propagandanyomtatványokon keresztül szidták a Debreczenben hosszú idő óta teret nyerő liberális irányzatot, miszerint a várost minél hamarabb meg kell szabadítani ezektől az élősködő csoportoktól. Mindezzel a közelgő törvényhatósági választásokat akarták megalapozni, nem is teljesen alaptalanul, mert a Városi Szövetség jó néhány tagja Vásáry mellől elpártolva a Gömböst és a főispánt támogató csoportosuláshoz csatlakozott.⁴⁹

Az elkövetkezendő hónapok a vádak vizsgálatáról szóltak, a Debreczen folyamatosan tudósított az ügy eseményeiről. A Városi Szövetség október közepén nyílt levelet intézett báró Vay főispánhoz, akinek válaszát az október 16-i lapszám közölte. A főispán állítása szerint a hangoskodó ellenzéki csoportot a Független Kisgazda Párt vezeti, ezért szükségesnek találta, hogy a hatóságok véget vessenek egy olyan rendszernek, amely a köz rovására működik. Vay azt mondta: „*(Gömbös elhatározta), hogy a magyar társadalmat megszervezi és a jövő feladatainak, nagy problémáinak megoldására, erőssé, harcképessé és ellenállóvá teszi [...] (a NEP) bizonyosságot tett arról, hogy nemcsak hirdeti, hanem tényleg át is érzí az összefogásban, szervezethez rejlt erőnek jelentőségét és azt mondja [...] kizárólag a közös nehézség iránti közös megértéssel és elsősorban a magán érdekeknek, a közérdeknek való rendeltetésével lehet ezt a szerencsétlen, csonka országot egy szebb jövő útjára rávezetni.*”⁵⁰ Fontos mozzanat ez abból a szempontból is, hogy a főispán immár nyíltan fellépett Vásáry ellen. Ugyanakkor egy hónappal később Keresztes-Fischer belügyminiszter még mindig azt nyilatkozta, hogy a polgármester csak átmenetileg nincs a helyén, és meghallgatására november

⁴⁴ Debreczen, 1934. augusztus 29.1–4.

⁴⁵ DEENK Kt. Ms 11/1:8 44. 75.

⁴⁶ Debreczen, 1934. augusztus 29. 1–4.

⁴⁷ Vásáry ellen szavazott Magoss György is, aki április közepén még mindent feláldozott volna Vásáryért, most mégis ellene fordult. Állásfoglalását egyébként 1938-ban a közigazgatási bíróság utólag jogtalannak ítélte, mivel a haszonbér-biztosítékot tartalmazó szerződésben tisztai főügyesként szerepet vállalt. Veress 1999. 97.

⁴⁸ Debreczen, 1934. augusztus 31. 1.

⁴⁹ Tóth 1986. 252.

⁵⁰ Debreczen, 1934. október 16. 6.

15-én kerül sor fegyelmi bizottság előtt.⁵¹ A bizottság elnöke, Virányi Sándor alispán szerint Vásáry kihallgatása egyelőre folyamatban van, nem lehet tudni, hogy mikor nyer befejezést, ezt majd az befolyásolja, hogy mi lesz a polgármester úr mondanivalója.⁵² Mellesleg úgy tűnik, a polgármesternek mégiscsak sok volt a mondanivalója, a kihallgatás ugyanis egészen 24-éig elhúzódott. Eközben november 22-én a Debreczen 1 oldalas vezércikket közöl: „*Indexre téve*” címmel. Ennek előzménye, hogy a NEP körlevelet adott ki, amelyben tagjai számára megtiltotta a Debreczen olvasását és megtagadta a lappal való együttműködés minden formáját. Az újság szerint az ok tulajdonképpen az, hogy: „*Kolosváry Borcsa Mihály tollával nem vagyunk hajlandók írni a Debreczent.*” Pálffy József főszerkesztő szerint a Debreczen szerkesztői ugyanis többször is megtagadták Kolosváry-Borcsa tudósításainak a közlését, ezt a feladatot meghagyták az amúgy is gömbösista propagandát folytató Hajdúföldnek. A Debreczen vezetői ezt a szerepüket az ősi lakosokhoz hasonlították, akik a bevándorolt idegenek ellen harcoltak.⁵³

Időközben Vásáry támogatottsága napról napra csökkent, ám nem a szimpátia és együttérzés hiányáról volt szó, hanem a félelemtől és fenyegetettségről. Aki Vásáryval rokonszenvezett, pár nappal később adóhatósági büntetést kapott.⁵⁴ A Debreczent sem kerülte el az inkvizíció. A lapot kiadó vállalatnál 3 pénzügyi revizor jelent meg, akik két héten keresztül vizsgálták az üzleti könyveket. Telefonon jelentették minden nap az eredményeket, amelyen könnyen ki lehetett hallgatni a beszélgetéseket, így egyértelműen bizonyítható volt, hogy az utasítások a főispántól érkeztek. Az ellenőrzések nyomán Szigethy Gyula tulajdonos és Pálffy József főszerkesztő ellen eljárást indítottak, aminek valódi célja nem más volt, mint a megfélemlítés és a lap vezetőinek behódolásra kényszerítése, igaz sikertelenül.⁵⁵

Az eljárással kapcsolatban hónapokon keresztül nem történt előrelépés, ennek ellenére a Debreczen gyakran írt az esetről. December elején a Vásáry testvérek valós tartozását számolták ki. A végső konklúzió alapján kiderült, a testvérek semmiféle különös kedvezményben nem részesültek, sőt arányaiban véve éppen, hogy kevesebb engedményt kaptak. Címlapon hívták fel a szavazók figyelmét, hogy „*minden megtevesztés alantas trükké, furfangos mesterkedés ellenére tartsanak ki Vásáry István mellett?*”.

1934 végén több szakaszban zajlottak le a törvényhatósági választások: december 5-én virilis választást, míg december 16-án általános választást tartottak, amelyen Vásáry a XII. körzet képviselőjeként indult, s ezzel élesen a fajvédő csoportok keresztútjába került. A Debreczen így számolt be az eseményről: a törvényhatósági választások nap-

⁵¹ Ugyanekkor hangzott el Hegymegi Kiss Pál beszéde is, amelyben elmondta: a Vásáry család bérletei már rég megvoltak, amikor Vásáry polgármester lett. Ő maga is ellenzéke volt Vásárynak, most mégis úgy gondolja, vizsgálat helyett embervadászat folyik. DEENK Kt. Ms 11/1:8 44. 85.

⁵² Debreczen, 1934. november 16. 3.

⁵³ DEENK Kt. Ms 11/1:8 44. 85. Vásáry kihallgatásával párhuzamosan zajlott Vásáry testvére, Vásáry József kihallgatása Egyeken, a „pondrós szalonna” ügyében. A vád szerint a testvérek munkásaiknak ferges szalonnát adtak. A gyanúsítás hamar megbukott, a bejelentő Kovács Péter ugyanis már az első kihallgatás folyamán ellentmondásba keveredett önmagával. A kérdéses szalonna egy darabját a bíróságon megvizsgálták, a Vásáry testvéreket felmentették. Az ügy viszont nem maradt annyiban, a fővárosi lapok ezt a helyeztet is kihasználták. A szalonna ügyét az osztályharc küzdelmével azonosították, ahol a szegényeket meg kell védeni a támadóktól. Debreczen, 1934. november 25. 13.; DEENK Kt. Ms 11/1:8 44. 85.

⁵⁴ Az esetről maga Vásáry számolt be november 27-én a Debreczen vezércikkében, névtelen íróként, *Mi van Debreczenben?* címmel. DEENK Kt. Ms 11/1:8 44. 87.

⁵⁵ A vádakat évekkel később ejtették, a kirott adóemelését törölték. DEENK Kt. Ms 11/1:8 44. 88.

ján a nagy terror ellenére Vásáry István polgármestert fölényes többséggel megválasztották, annak ellenére, hogy egyes tüntető csoportok minden olyan szavazót próbáltak megfélemlíteni, akiről úgy gondolták, támogatja Vásáry győzelmét. Korbáccsal és boxerrel verték az embereket, míg végül a jelenetet a rendőrség megjelenése szakította félbe. A tüntetők mégsem jártak sikerrel: a XII. kerületben az érvényesen leadott 1225 szavazatból Vásáry 721 szavazatot szerzett meg.⁵⁶ Másnap arról is tudósítottak, hogy a debreceni református egyház főgondnoki tisztségére egyhangúlag újraválasztották Vásáryt: „*Debrecen 70 000 főnyi református társadalma tegnap megmutatta, hogy töretlen bizalommal és szeretettel ragaszkodik továbbra is az eddigi főgondnoka Vásáry István polgármesterhez.*”⁵⁷ Egészen véve azonban a Városi Szövetség alulmaradt a küzdelemben, amely új erővel ruházta fel a NEP csoportjait, akik egy új korszak kezdetét ünnepelték, leváltva a régi rendszert.⁵⁸

A fegyelmi eljárás a városi tisztviselők és tanúk kihallgatásával, valamint az iratok összegyűjtésével és tanulmányozásával 1935. február végére fejeződött be. A jegyzőkönyv nagyjából 1400–1500 oldalas volt, a vádindítványt Virányi Sándor készítette el. A már korábban említett nyilatkozatot, miszerint Vásáry nem vett részt családtagjai bérleményének ügyében, a vizsgálóbiztos a valóságnak meg nem felelőnek és félrevezetésre alkalmasnak minősítette. A vizsgálók Vásáry vezetői magatartását, felügyeleti, ellenőrzési kötelezettségeinek elmulasztását hangoztatták, és azzal vádolták, hogy tisztviselőtársaikat befolyásolta a polgármesterrel szembeni feszélyezettségük. Ugyanakkor a kihallgatott városi vezetők, köztük Zöld József, Miszti Károly és Veress Géza is elutasították ezt a vádat.

Az országos belpolitikai változások szintén kedvezőtlen hatást gyakoroltak Vásáry ügyének alakulására. A Bethlen és Gömbös közötti politikai küzdelem tovább éleződött, Keresztes-Fischer Ferenc távozása pedig tovább rontotta Vásáry helyzetét, ő ugyanis a vizsgálat alatt próbált mindvégig tárgyilagos maradni. A fegyelmi tárgyalás utolsó napján, május 11-én Vásáry István az utolsó szó jogán tartott beszédet, melyet másnap a Debreczen is közölt. A közönség nagy számban gyűlt össze a megyeháza dísztermében, ahol Vásáry a következőképpen nyilatkozott: „*Én már több, mint egy esztendeje némán tűröm, olvasom és hallgatom a támadásoknak azt a pergőtűzét, amely ellenem folyt [...] Ha a (főügyész úr) arra gondolt, hogy a holtakat siratom, én ezzel szemben az élőket hívom [...] ha a gyaláztatban van ez a város, ez a gyaláztat meg fogsz szűnni valamikor és azoknak a fejére hull vissza, akik ezt a gyaláztatot idézték Debrecen városára. És nyugodt a lelkem, nem az én fejem fog kopogni [...] Méltóztatásuk elhinni, hogy Debrecen polgármesteri állását betölteni ilyen időkben, mint amikor nekem kellett a sors rendelése folytán oda kerülnöm, nem méltóság, nem kitiüntetés, hanem rettenetes lelki és még azt is mondhatom fizikai teher is volt.*”⁵⁹

Az egyhetes fegyelmi bizottsági tárgyalás lezárásaképpen Mikecz Ödön Szabolcs megye főispánja kijelentette, hogy az ítéletet később fogják kihirdetni, erre egy hetet kellett várni. Vásáry emlékiratából kiderül, hogy a földművelésügyi miniszter bizalmasan tájékoztatta őt arról, hogy a főispán közvetlenül Gömböstől kapott szemrehányáso-

⁵⁶ Vásáry saját kerületében győzött, az általános választások azonban abszolút győzelmet hoztak a NEP-nek, a 36 mandátumból 30-at szereztek meg. Tóth 1986. 254.

⁵⁷ Debreczen, 1934. december 12., 15., 18., 19.; DEENK Kt. Ms 11/1:8 44. 93.

⁵⁸ Tóth 1986. 254.

⁵⁹ Debreczen, 1935. május 12. 1.

kat amiatt, hogy az ítélet kihirdetését sokáig halogatta.⁶⁰ A fegyelmi véghatározatban több vádpontot ejtettek, ám néhány, érvekkel nem kellően alátámasztott vád esetében mégis kimondták Vásáry vétkességét. Többek között vétkesnek találták abban, hogy: magatartásával alkalmat adott arra, hogy családjá szabálytalan kedvezményekben részesüljön; a város érdekeivel ellentétesen vagy szabálytalanul vagy hanyagul intézkedő tisztviselőket nem vonta felelősségre; valótlan jelentést tett arról, hogy nem avatkozott a város és hozzátartozói közötti vitás ügyekbe. Enyhítő körülményként értékelték ellenben, hogy a polgármester hosszú időn át elkötelezetten szolgálta a város fejlődését, és általában jó hírnévnek örvendett. Mindezek figyelembevételével a legsúlyosabb büntetéstől eltekintettek, és pénzbírságra ítélték. Emellett a felfüggesztése idején visszatartott fizetését nem folyósították, és a fegyelmi eljárás költségeinek egyharmad részét is meg kellett térítenie. A határozat jogerőre emelkedését követően azonban azt a fontos döntést hozták, hogy állásába visszahelyezik.⁶¹ Vásáryt telefonon értesítették a határozatról. Az ítélet híre gyorsan terjedt, de nemcsak a városban kapott elismerést, hanem számos közéleti személyiség és igen sok város képviselője gratulált neki. Baltazár Dezső örömmel tudta be, hogy a polgármester visszakerült pozíciójába, és egyben remélte, hogy egyik oldal sem fog fellebbezést kezdeményezni. Reményei hiábavalóak voltak, a NEP intézőbizottsága és Vay főispán még aznap este kérvényezte a fellebbezést.⁶² *„Igazságba vetett hittel vártunk és nem csalódtunk”* címmel ismerteti a Debreczen az ítélet részleteit, Vásáry visszatérését ünneplik, az igazság napvilágra kerülését.⁶³

Egy hét sem telt el, a közgyűlés, amelyen csupán a NEP tagjai jelentek meg, döntést hozott, és megszavazták a fellebbezést. A szavazás előtt a közgyűlés egyes tagjai kibékülésre kérték Vayt és Vásáryt, mondván: *„két erős férfi került itt szembe egymással és beigazolódik a régi magyar közmondás, két dudás nem fér egy csárdában.”*⁶⁴ A szavazás után maga Vásáry is fellebbezést indított, amit azzal indokolt, hogy a határozatban számos tárgyi tévedés található, igazságtalan következtetésekkel. Igazolta, hogy minden tevékenységében csupán a város érdeke vezérelte. Vay főispán csalódott volt az elsőfokú határozattal, így maga sem bízhatott abban, hogy másodfokon sikerrel járhat. A fellebbezéssel párhuzamosan ezért megelőzte az újból csalódást ígérő kimenetelt, és egy másik vonalon is elindították a Vásáry-ellenes akciót. Kapóra jött, hogy a törvényhatóság június 4-én tárgyalta Bakóczi Gábor és további 3 bizottsági tag indítványát, amelyben azt javasolták, hogy a bizottság az 1934. évi 1. tc. „hóhér paragrafusnak” nevezett része alapján indítványozza Vásáry kényszernyugdíjazásának elrendelését. A fellebbezés célját, konkrétan Vásáry vétkességének kimondását, kötelességeinek megsértését pedig olyan súlyosnak tekintették, hogy alkalmatlannak találták a polgármesteri állásra. Véleményük szerint a feladatkör kifogástalan elvégzéséhez szükséges fontos kellékekkel nem rendelkezett. A határozat másnapra már Kozma Miklós belügyminiszter kezébe is eljutott, aki június 6-

⁶⁰ Veress 1999. 137.

⁶¹ A szintén fegyelmi eljárás alatt álló Miszti Károlyt állásvesztésre ítélték, míg Vargha Elemér polgármester-helyettest és Zöld Józsefet pénzbírságra. Veress 1999. 139.

⁶² Veress 1999. 139.

⁶³ Noha az újság továbbra is azt állította, hogy sem a jobb-, sem a baloldal irányába nem kötelezte el magát, a korábban említettekől egyértelműen kiolvasható, hogy a Debreczen következetesen Vásáry mellett állt, és az ő igazságáért folytatott küzdelemnek szentelte hasábjait. *„Fehér színben tombolnak a virágágak, mintha csak birdetné, hogy ebben az ősi városbázában Vásáry Istvánnal az élen olyan tisztikar dolgozott, akinek a lelke tiszta, ragyogó fehér és ártatlan.”* Debreczen, 1935. május 19. 1.

⁶⁴ DEENK Kt. Ms 11/1:8 44. 142.

án kiadott döntésével tájékoztatta a bizottságot: Vásáry István ellen a fent említett tc. alapján nyugdíjazást elrendelő eljárást indítottak. A törvény szerint: „*A hatályban lévő jogszabályokban meghatározott eseteken felül szabályszerű elbánás alá lehet vonni azt, aki a hivatalával járó kifogástalan elvégzéséhez szükséges szakképesítés, szorgalom vagy egyéb fontos kellékek hiánya miatt szolgálatát a megkívánt mértékben nem látja el. Az ily eljárás lefolytatása céljából [...] a miniszter [...] három tagból álló állandó bizottságot alakít.*”⁶⁵ A bizottságban Vay László töltötte be az elnöki tisztséget, s Vásáry, noha joga lett volna rá, nem kívánt elfoglultsági fellebbezéssel élni a tagok ellen. Vásáry másnap kapta meg a bizottság kényszernyugdíjazásra vonatkozó és az indokokat felsorakoztató határozatát, amiben olyan indoklások szerepeltek, amelyeket vele előzetesen nem közöltek, így válaszul június 20-án beadott észrevételeiben rámutatott, hogy a bizottság szabálytalanul járt el, nem tájékoztatták megfelelően az eljárás alapját képező indokokról. A bizottsági tárgyalás kimenetele végül nem várt eredményeket hozott: július 9-én Vásáry korábbi pénzbüntetését a felére csökkentették, míg az eredeti 23 vádpontból 19-ben felmentették. Bár a belügyminisztérium fegyelmi bírósága formálisan megszüntette Vásáry felfüggesztését, és feljogosította őt arra, hogy visszatérjen polgármesteri hivatalába, Vásáry – tudva azt, hogy hamarosan amúgy is köteleznék kényszernyugdíjazásra – végül mégis úgy döntött, hogy lemond a tisztségbe való visszatérésről.⁶⁶ „*Nagyon örülök az erkölcsi elégtételnek, amely minden-nél többet ér számomra. Különösen annak örülök, hogy azt a becsületet, amelyet tisztán vettem át szegény apámtól, érintetlenül adhatom át az én kedves fiamnak. Ez az egy, ami vigasztal és felel a sok lelki kín után, amelyet méltatlanul kellett elszenvednem.*”⁶⁷ Teljes felmentése azonban valóban nem bizonyult lehetségesnek, így november 1-jével hivatalosan elrendelték kényszernyugdíjazását, amelyet megelőzően fizetési szabadságot kapott. A döntés indoklásában az alábbi megfogalmazás szerepelt: „*Így kellett határoznom, mert a magasabb tisztviselői etika megkívánja, hogy fegyelmi büntetett tisztviselő vezető állást – ahol jó példával kell előjárni – ne tölthessen be [...]*”⁶⁸

Bár a Debreczen kezdetben csalódottságának adott hangot Vásáry visszavonulásának hírére, végül arra a következtetésre jutott, hogy a lépés hosszú távon kedvező hatásokkal járhat. Az újság szerint Vásáry már rég „kinőtte Debrecen-t”, tehetségét nem szabad pusztán egyetlen város szolgálatára korlátoznia. Ehelyett teljes erejével kell küzdenie, és az egész ország érdekeiért kiállnia: „*A Mindenható nem hiába vetette alá őt ennek a megpróbáltatásnak, amely alatt sokan összetörték volna [...]* Mi tehát nem búcsúzunk Vásáry Istvántól, akit hitünk szerint rövidesen ott fogunk látni a fórumon, ahol szabadon, minden megkötöttségtől menten dolgozhat az ország gazdasági újjáteremtéséért és Nagy-Magyarország feltámadásáért.”⁶⁹ Vásáry maga így búcsúzott Debrecen városától: „*Polgármesteri helyemen polgártársaim között és nem felettük éreztem magamat, közöttük maradtam és leszek ezután is.*”⁷⁰

⁶⁵ <https://net.jogtar.hu/ezertv-torveny> (Utolsó letöltés: 2025. január 02.)

⁶⁶ Veress 1999. 150–152.

⁶⁷ Debreczen, 1935. július 10. 1–3.

⁶⁸ Kozma Miklós nyilatkozata. Debreczen, 1935. július 13. 3.

⁶⁹ Debreczen, 1935. július 13. 3.

⁷⁰ Uo.

Összegzés

Vásáry nyugdíjba vonulásakor egy olyan korszak zárult le Debrecenben, amelyet utódai nem tudtak felülmúlni. Polgármestersége idején 2,5–3 milliót költöttek közegészségügyre és szociális célokra, 4,5 milliót pedig kulturális célokra. Kiemelten foglalkozott a munkanélküliség kérdésével, fejlesztette a gáz- és villanyhálózatot, a villamos- és iparvasutat. A korszak további meghatározó eredményei közé tartozott a Honvédtemető mauzóleumának és a Nemzeti Bank új épületének megépítése, 1932 májusában pedig elkészült és átadásra került az Egyetem központi épülete is, ahol Vásáryt 1933 márciusában honoris causa doktorrá avatták.⁷¹

Az 1930-as években a debreceni sajtóéletben kiemelkedő szerepet játszó Debreczen című lap egyértelműen Vásáry István polgármester támogatójának és védelmezőjének bizonyult. A lap minden eszközt megragadott Vásáry jó hírének megőrzésére és a vele szemben indított politikai támadások cáfolatára. A Debreczen rendszeresen hangsúlyozta Vásáry becsületességét, hivatali korrektségét és a város érdekében végzett áldozatos munkáját, miközben a vádakat alapos érvekkel próbálta megcáfolni. A Debreczen kiállása nemcsak Vásáry személyének, hanem a város autonómiájának és erkölcsi tartásának is szimbólumává vált. A lap annak ellenére, hogy óvakodott a nyílt küzdelemtől, még konfliktusokat is vállalt a radikális jobboldali csoportokkal és azok támogatóival, amelyek a Vásáry elleni küzdelem élharcosai voltak.

Vásáry közismerten gyakran nyilvánított véleményt gazdasági, szociális és politikai kérdésekben, és több esetben kezdeményezett változtatásokat. Nézetei szerint a társadalmi egyenlőtlenségek fokozódása sürgető probléma volt: míg az egyik oldalon kevesek óriási vagyonnal rendelkeztek, a másik oldalon a szegénység és a nyomorúság egyre nagyobb méreteket öltött. Bethlen István iránti hűsége azonban meghatározó szerepet játszott abban, hogy Gömbös Gyula hatalomra kerülésekor véglegesen megpecsételődött a sorsa. Vásáry politikai lojalitása is kiemelkedett: mindvégig Bethlen István mellett állt, mégis Bethlen közvetlenül sosem avatkozott be Vásáry peres ügyeibe, bár az eseményeket folyamatosan nyomon követte, és több levelet is váltott ez idő alatt Vásáryval.⁷² Vásáry nyugdíjazásával kapcsolatban a következőket mondta 1935. november 5-ei beszédében: *„Ott van például a debreceni polgármester esete. Ellene mindenféle címen fegyelmi vétséget akartak megállapítani, és amikor nem sikerült másképp elítélni [...] akkor rögtön ezt a törvényt (1934. évi I. t.c.) vették igénybe, és nyugdíjba küldték, holott ő Debreczen városának olyan polgármestere volt, hogy ma amerikaiak mennek Debreczenben megcsodálni, megbámulni azt a haladást, amelyet az utolsó években tett.”*⁷³

Vásáry végül alulmaradt egy olyan küzdelemben, amelynek kimenetele szinte elkerülhetetlennek tűnt, ám politikai pályafutását ez sem törte meg. Támogatói összefogásának köszönhetően 1934-ben bekerült a törvényhatósági bizottságba, majd 1939-ben az

⁷¹ Veress 1999. 40–45.

⁷² Bethlen István és Vásáry István többször is találkozottak, az egyik ilyen emlékezetes esemény során Bethlen egy debreceni ebéden vett részt Magoss György társaságában, ahol Vásáry is jelen volt. Vásáry emlékiratából tudjuk, hogy az ebéd során szó esett a fegyelmi vizsgálatról is. Egy másik ilyen esetről a Debreczen számolt be: Bethlen a belügyminiszterrel tanácskozott, ahol kiszivárgott információk alapján szó esett a Vásáry-ügyről is. Debreczen, 1934. május 15. 1.

⁷³ Idézi: Veress 1999. 158.

országgyűlés képviselőjévé választották, igaz akkor már ellenzéki programmal, a Független Kisgazdapárt színeiben. Így bár debreceni polgármestersége és bizonyos értelemben a karrierje hatalmi harcok áldozatává vált, Vásáry pályája ezzel nem ért véget, hanem új területeken folytatódott, továbbra is a közélet aktív és meghatározó szereplőjeként.

Antónia Zakkar

The Interpretation of the Vásáry Affair through the Issues of ‘Debreczen’

This study analyses the legal case of István Vásáry, the mayor of Debrecen, which took place between 1934 and 1935. The research focuses on the political attacks initiated against him, the attempts by radical right-wing groups to discredit him, and investigations related to the ownership issues of the Vásáry family. The accusations triggered immense media response, with the conservative-oriented daily newspaper ‘Debreczen’, which acted as Vásáry’s main supporter, coming to his defense and emphasizing his integrity as mayor. The study examines the relevant issues of the ‘Debreczen’ newspaper, offering an opportunity to chronologically track the events occurring in the city, as well as to juxtapose various political viewpoints. Additionally, it includes a detailed examination of the collection of József Pálffy, the editor-in-chief of ‘Debreczen.’ The final part of the work concludes the Vásáry case, presenting the outcomes of the disciplinary investigation and the legal proceedings.

Források

Kézíráttári források

DEENK	Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár
Kt.	Kassai úti Campus Kézíráttára
Ms 11/1:8 44.	Kéziratok. Pálffy József: Az első tíz év, a kormánytámogatás időszaka.

Sajtóforrások

Debreceni Független Újság (1934)

Debreceni Újság-Hajduföld (1934)

Debreczen (1934, 1935)

Kis Újság (1934)

Internetes források

<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torvenyei> (Utolsó letöltés: 2025. január 02.)

Szakirodalom

Bényei 2007.	Bényei Miklós: A cívis szellem nyomtatott hírnökei. Debrecen, 2007.
Korompai 1979.	Korompai Gáborné: A debreceni sajtó kutatásának története és irodalma. Debrecen, 1979.
Püski 2006.	Püski Levente: A Horthy-rendszer. Bp., 2006.
Tóth 1986.	Tóth Gábor: Debrecen a második világháború előtti évtizedben 1931–1941. In: Debrecen története 1919–1944. (Debrecen története 4.) Szerk.: Tokody Gyula. Debrecen, 1986. 235–287.
Veress 1999.	Veress Géza: Vásáry István politikai pályája. Debrecen, 1999.
Vonyó 2018.	Vonyó József: Gömbös Gyula és a hatalom. Pécs, 2018.